

DR. PETRAVICHNÉ MATYACZKÓ OLGA

Mátyás muzsikusai

A **Reneszánsz Év** kapcsán a jövő évben kulturális dominanciát élvező programok között nagy jelentőséget kapnak a zenés, táncos rendezvények. A reneszánsz zene és tánc az elmúlt évtizedekben réteggkulturának számított, de az utóbbi évtizedben érezhetően szélesedett azoknak a köre, akik érdeklődni kezdtek irántuk, szaporodnak a történelmi táncokat táncoló művészeti csoportok is.

A zenei anyagot feldolgozó kiváló régi zene együttesek, Kovács Gábor és Széll Rita táncos elméleti és gyakorlati munkássága, a Garabonciás Alapítvány és lelkes pedagógusok munkája nyomán szélesedett a reneszánsz zene és tánc művelőinek, rajongóinak köre.

A reneszánsz zene és tánc megjelenése a XIV. századra tehető. A középkor testet sanyargató aszkétizmusa átadta helyét az életörömmek, az eddig ég felé fordított tekintetek a földi élet szépségeit kutatták.

Ebben az évszázadban az ókori művészetek újrafelfedezése idején a **polifónia** kiteljesedésével a zene sokféle érzelm kifejezésére vált alkalmassá, és az új hangszerek létrehozásával technikailag is egyre igényesebb lett. A könyvnyomtatás feltalálása a zene publikálását is forradalmasította. A kézzel írt kottákat felváltották a sokak számára beszerezhető **nyomtatott kották**.

A művészetet pártoló és műgyűjtő reneszánsz uralkodók koruk legjelentősebb művészeit gyűjtötték maguk köré a zenészek és táncosok köréből is. Az olasz fejedelmek szabályosan versenyeztek azért, hogy udvarukba csábítsák a legkitűnőbb szerzőket, előadókat és táncmestereket. Feladatuk sokrétű: az udvari táncok megkomponálása és betanítása, az ünnepségek megrendezése, a vívás és lovaglás tanítása. Hasonló folyamatok játszódnak le Franciaországban, Burgundiában és a német fejedelmek területein, és az új áramlatok Angliát is eléri. A legszélesebb

zenei és táncművészeti forradalom a polgárság tömeges megjelenése után bontakozott ki. Miközben a táncmesterek az udvari táncot művészté emelik, létrejönnek azok a táncok, melyek a táncos szórakozásra valók. A tehetős polgárság házaiban nagy termeket építenek, melyek alkalmasak lesznek a társasági életre, a táncmulatságok megtartására is.

Akkoriban a báli táncolókat jeles táncmesterek tanítják, akik vándorló életmódot folytatnak, számos fejedelmi udvarban és városban munkálkodnak, így biztosítékai voltak az új táncanyagok terjesztésének, a kulturális cserének. **A reneszánsz kor leghíresebb táncmesterei:** Domenico da Ferrara, Antonio Cornazano, Cesare Negri, Fabritio Caroso. Thoinot Arbeau kiemelkedő munkája az Orchesographie az első táncelméleti művek egyike, amely párbeszéd formájában írt értekezés a táncról. Korának táncait sajátos leírás rendszer alapján vette számba, melléjük kottaanyagot is közölt.

Létrejönnek a viselkedési kultúra új normái is. Az új társadalmi követelmények az emberi társas érintkezésekben is bevezetik azt a mozgáskultúrát, mely a helyes testtartásra, a társalgás gesztusaira, az üdvözlésekre, bókokra vonatkozik.

A XV. század tánca a **Basse dance** (mély tánc), mely lassú, vonulós csoportos táncként kifinomult apró kézmozdulatok és lépések sora, a táncosoktól együttműködést követel.

Lépésanyagában szimpla és dupla lépések, bókók, és branle (oldal lépések) szerepelnek.

A táncos számára a lépésanyag ismerete mellett fontosnak tartják a következő kritériumokat: misura (mérték), memoria (emlékezés), a tánc tér beosztása, a manír (díszítések) és az aere (levegő), mely lelket ad a mozdulatoknak.

A XVI. században a bassa dance mellett új lassú tánc jelent meg, a **pavane**. Az alacsonyabb társadalmi rétegek számára is népszerűvé válik a **branle** (jelentése: hintázni, ringatózni), melynek változatos helyi fajtái alakulnak ki. Arbeau 1588-ban 26 féle változatáról számol be (gyertyás branle, mosónő branle, mimikus branle-ok).

A lassú táncok mellett megjelenik a virtuóz lábtechnikát kívánó gyors **gaillarde**, az olasz területeken saltorello. A vitalitást tükröző ugrós táncok egyike-másika pantomimikus elemeket is tartalmaz. További népszerű táncok a **volta**, **allemande**, a **gavotte** és az **angol country táncok**.

A **magyar reneszánsz táncéletről**, a Mátyás korabeli tánckultúráról kevesebb adat áll rendelkezésünkre. De annyi bizonyos, hogy nem Mátyás felesége, aragóniai Beatrix hozta be országunkba a kor zenei és tánckultúráját. Mátyás apja, Hunyadi János Milánóban, Zsigmond király koronázásán 1431-ben nagy sikert aratott táncával. Gyermekait, Lászlót és Mátyást igazi reneszánsz polihisztorokká neveltette, a harci tudományok mellett nyelveket, zenét, táncot tanultak, koruk tudományos és művészeti ismereteiben jártasak voltak. A reneszánsz kultúra meghonosításában előzetesen nagy szerepe volt katolikus püspökeinknek is, akik a pápai udvar mintájára pártolták a művészetet és a művészeket. Ebben elsőként Vitéz János püspököt említhetnénk. Beatrix már megérkezésekor elismerően szól az udvar zenészeiről, és a budai énekhar egyházi és világi énekléséről. Lakodalmán páros táncot táncol Mátyással, majd testvérével, Aragóniai Ferencsel zeunert táncol, amit olasz táncnak is neveznek. Bonfini részletesen beszámol a **magyar udvari táncról**, amit *germanica pyrichica* néven említi.

A reneszánsz kor viselkedési normái is korán megjelennek Magyarországon. Gróf Zichy Rafaelné lefordítja Castiglione Udvari ember c. könyvét magyar nyelvre, Gerézdi Rabán pedig az udvari nemes időtöltéseit ismerteti. A korabeli nemesek zsoltárokat, virágénekeket, táncnótákat énekelnek, és hangszeren kísérték éneküket.

A királyi pár versengett az énekhar és zenekar fejlesztésében. Európaszerte híres mestereket hívnak a budai, visegrádi udvarba. Működik nálunk Josquin des Prez, Pierre de la Rue, Piero Bono, Jonannes de Steckem és Jacques Barbireau. Az udvar pompás zenei életét Castello püspöke a római pápának is leírja. A magyar nemeseknél szokássá válik, hogy a lakomákat zene és tánc követi. A multságok neve bankett, vagy ballo. Buda népe az ünnepeken az utcán táncol, ahol – ha nincs elég muzsikus – a taps és énekszó is megteszi a tánc kíséretét.

Apor Péter a következő korabeli táncokról ír: lengyel tánc, lapockás, egeres, gyertyás, és süveges, melyek csoportos táncok voltak. Zrínyi a menyegzőjén páros táncot táncolt, mely a házasság szentségét szimbolizálta. A késő reneszánsz híres táncosaként Balassi Bálintot is említik. Bethlen Gábor fejedelem gyulafehérvári udvarának fényét a nyugati országokban divatos táncokkal emeli. Külföldi útjairól rendszeresen küldöttakat és tánc leírásokat feleségének, Brandenburgi Katalinnak. Bethlen udvarának táncmestere Don Diego de Estrada, akinek bemutató tánca

látván a nagy fejedelem ezt mondta: *Valljuk be, barbárok vagyunk.* De ennek a véleménynek ellentmond számos leírás, mely a táncnak a korabeli társasági életben betöltött szerepéről, a reneszánsz kori magyar táncokról szól.

Megyei körútunkon az európai és magyar reneszánsz zene és táncok történetét, áramlatait ismertettem, az örökség értékeire, és a jövő évi lehetőségekre hívtam fel a figyelmet.

A filmrészlettel, képekkel, zenével illusztrált előadás után Ferencz Emma táncpedagógus tanított körtáncokat, pavane-t és angol páros táncot, összesen 8 táncot. Hallgatóink egy része már megismerkedett a reneszánsz zenei kultúrával, ezt a veszprémi és szombathelyi hallgatóság összetétele mutatta. Mások most ismerkedtek a viszonylag könnyen megtanulható táncokkal. A betanított táncanyag alkalmas arra, hogy gyerekeket, gyakorlatlan felnőtteket is megtanítsanak a régi zenére táncolni. A csoportos táncok közösségi élményt nyújtanak. A hallgatók a tanult tánclépéseket táncként leírták, és a lépések zenei anyagát is megkapták, hogy könnyebben tovább tudják adni a tanultakat. A tanult táncanyag alkalmas történelmi táncház-foglalkozás megtartására, gyermekek játékos táncra hangolására.

Hasznos és minőségi foglalkozásokat lehet szervezni az iskolákban és a közművelődési hálózat keretében, előtérbe helyezve a fenti anyagot. A betanítás során megismerkedhetnek a régi muzsika értékeivel, a hangszerekkel, régi kosztümökben táncolva más viselkedésmódot és emberi érintkezést gyakorolhatnak, mint napjainkban szokásos.

A táncolás ürügyén meg lehet ismertetni őket a hazai reneszánsz történetével, és a művészeti rokonterületekkel is. Javasoltam a reneszánsz kultúra megismerésének nyári tábor formájában történő megvalósítását. Mátyás udvarának résztvevőit szerepjáttékkal formálhatják meg a fiatalok, saját maguk készíthetik ruhájukat és a témához illő felszerelést. A programot mesemondással, zenehallgatással, sportjátékokkal lehet kiegészíteni. A táborban lehetőséget teremthetnek a táncok betanulására, és a későbbiek során ezek bemutatására az iskolában, vagy kulturális találkozókon.

Az iskolai, vagy települési ünnepeket jelmezes vonulással és a táncok bemutatásával tehetik érdekessé. Öregek otthonában, szociális intézményekben is megjelenhetnek műsorukkal. A megalakuló reneszánsz klu-

bok tevékenységéhez kapcsolhatók lovasbemutatók és lovagi játékok is, melyek a táncokkal kiegészítve a helyi turizmusba is bekapcsolhatók. A kollégák Szombathelyen és Szolnokon további folytatást kértek, az intézet szakembereinek munkájával. A résztvevők száma helyszínenként átlagosan 20 fő fölött volt, de a Pest megyei résztvevők nagy számára tekintettel még két betanítót hívtunk segítségül.

A téma iránt jobban érdeklődők részére ismertettük az internetes lehetőségeket, és azokat az együtteseket, személyeket, akiket egy reneszánsz program megszervezéséhez segítségül hívhatnak.

Remélem, hogy a magyar történelem és tánckultúra fényes korszaka a jövő évben sok rendezvényen, foglalkozáson megjelenik majd, melyhez rendezvénysorozatunkkal is szerettünk volna hozzájárulni.